

Lessen in relaties en seksualiteit

25 jaren geleden besloot Wiesje Moen, na 20 jaren verpleegkunde kinderoncologie, om zich te oriënteren op de mogelijkheden in het onderwijs. Onregelmatige diensten in de verpleging trokken een wissel op haar en haar toen nog jonge gezin, terwijl het bijdragen aan de kwaliteit van de levenservaringen van jeugdigen haar in het bloed zit. Haar echtgenoot, docent op wat tegenwoordig Montessori Lyceum Oostpoort in Amsterdam heet, kreeg de vraag waarom ze niet daar kwam werken als docent Verzorging. De rest is geschiedenis: ze vond er haar nieuwe roeping als docent Verzorging, het vak waar zij ook sectiehoofd van is.

TEKST: SANDRA VEENSTRA FOTO'S: ARCHIEF MONTESSORI LYCEUM OOSTPOORT

Van Jeugd naar Adolescentie

Maria Montessori schrijft in *From Childhood to Adolescence*: 'Maar bovenal is het de opvoeding van adolescenten die belangrijk is, omdat de adolescentie de periode is waarin het kind de volwassenheid betreedt en lid wordt van de samenleving. (...)

Als de puberteit fysiek gezien een overgang is van een kinderlijke naar een volwassen staat, dan is het psychologisch gezien een overgang van het kind dat in een gezin moet leven naar de volwassene die in de maatschappij moet leven. De twee behoeften van de adolescent zijn: bescherming tijdens de moeilijke fysieke overgang, en begrip van de maatschappij waarin hij zich op het punt staat te begeven om zijn rol als volwassene te kunnen spelen.¹

Relaties en Seksualiteit

Dat raakt de kern van het programma Relaties en Seksualiteit dat Wiesje Moen ontwikkelde en doceert in de Internationale Schakelklas² van Montessori Lyceum Oostpoort in Amsterdam. In deze klas zitten jeugdige nieuwkomers uit tientallen thuislanden en culturen, met hun eigen overtuigingen en achtergronden.

Wiesje Moen: 'Dit specifieke programma geef ik aan de ISK doorstroom leerlingen van 16 tot 18 jaar, die gemiddeld 1 á 2 jaar NT2 onderwijs bij ons hebben gevolgd. Deze jongeren zijn in het Nederlandse onderwijsstelsel te jong om voor het inburgeringsprogramma in aanmerking te komen, maar te oud voor het behalen van een middelbareschooldiploma. Het programma gaat over basale thema's als omgaan met elkaar, intimiteit en samenleven. Het is een kwetsbaar vak, maar ook een boeiend, uitdagend en bij de leerlingen favoriet thema. Het gaat over normaliseren wat normaal is, over waarden en normen, en hoe je daarover respectvol en constructief met elkaar in gesprek gaat. En dat in een toch al gevoelige fase van hun leven en in een vreemde cultuur. Je hebt een basis aan taal en taalbegrip nodig om dit vak te kunnen volgen en actief te kunnen deelnemen. Zelf vind ik het samenkomen van al die culturen in mijn lessen een enorme verrijking; we leren veel van elkaar. Als je een meisje uit Afghanistan, een jongen uit Kameroen, een meisje uit Brazilië en een jongen uit Syrië in één klas hebt, kun je wel nagaan dat de visies op relaties en seksualiteit ver uit elkaar liggen.'

Gouden regels en dilemma's

Hoe ga je in een zo diverse groep onderwerpen behandelen die zelfs binnen de Nederlandse autochtone cultuur al gevoelig liggen, denk aan de jaarlijkse commotie rond het schoolprogramma Lentekriebels?

Wiesje Moen: 'Mijn vak is vooral een vak van praten en luisteren, en je eigen mening kunnen verwoorden. We beginnen in les 1 met de Nederlandse grondwet, waarin staat dat iedereen in Nederland gelijk behandeld moet worden. Het is daarnaast belangrijk elkaars standpunt en achtergrond te kennen en dan respectvol met elkaar te praten. Om deze gesprekken goed te laten verlopen, hebben we in de klas 10 gouden regels, waar we allemaal mee moeten instemmen. Zo creëren we eerst een veilige sfeer waarin vertrouwen ontstaat. Dat is cruciaal, want in mijn vak zijn er geen taboes. We bespreken alles aan de hand van voorbeelden, en oordelen niet over elkaars standpunten. Ik kijk niet snel ergens van op, maar soms kan ook ik geschokt zijn door een ervaring of het standpunt van de ander. In sommige gevallen leidt het tot een dilemma, hoever ga je met een mening bevragen? Mijn standpunt is: alles moet bespreekbaar zijn en besproken worden.'

'Zo creëren we eerst een veilige sfeer waarin vertrouwen ontstaat.'

Praten, praten, praten

In haar schakelklas krijgt ze soms te horen over heftige ervaringen met en uitgesproken visies op mannen- of vrouwenbesnijdenis, uithuwelijking, (seksueel) geweld en misbruik en genderongelijkheid. 'Ik maak alles bespreekbaar. Hoe zit dat en waarom zit dat zo? Het begint dan met een vraag van mij, bijvoorbeeld: in wiens land is geen homoseksualiteit? Dan is er altijd een leerling die zegt dat het in zijn land niet bestaat. Nou, zegt dan een ander, het is er wel, maar het is geheim. En dan ontstaat er een gesprek, en daar gaat het mij om, zegt ze. 'Ik probeer mij altijd te verplaatsen in het perspectief van de ander, maar ik trek een grens daar waar de Nederlandse wet in het geding komt! Als we het hebben over besnijdenis bijvoorbeeld. Jongensbesnijdenis is in Nederland toegestaan, maar meidenbesnijdenis niet. Ik vraag dan aan een jongen hoe oud hij was toen hij besneden is, en dan beginnen verschillende jongens te vertellen, over het feest en ook soms over de angst voor de pijn. Waarom zijn ze besneden? Dan ontdekken ze dat er verschillende redenen kunnen zijn, religie, cultuur of medisch. Dan komen de verschillen, maar ook overeenkomsten tussen de jongens op tafel. Dan leg ik uit dat de besnijdenis van meiden in Nederland verboden is, en dat besnijdenis voor meiden verminkend is met grote levenslange gevolgen. Praten, praten, praten om dat allemaal boven te krijgen. Het is niet allemaal zo heftig', zegt Wiesje Moen. 'Vaker zijn het de gebruikelijke vragen van opgroeiende jongeren over hormonen, hun

lichaam, anticonceptie, seks, flirten, versieren, *social media* enzovoort. Leren over relaties en seksualiteit is net zo belangrijk als EHBO.²

Ook onderling moeten de leerlingen praten. 'Ze hoeven het niet met elkaar eens te worden; ik leer ze juist om elkaar vragen te stellen, met elkaar te verkennen. Verbinding is de basis. En dan gaan we aan de slag met als leidraad de methode *Lang Leve de Liefde*³. In iedere les staat een onderwerp binnen het thema centraal, zoals de vrouwelijke/mannelijke anatomie, VVV verliefd/versieren/verkering, intimiteit, seksualiteit, hoe geef je grenzen aan, en kenmerken van goede versus slechte relaties. Dat laatste is ook altijd een goed gespreksonderwerp. Op de verschillende thema's zoek ik ook de samenwerking met experts, bijvoorbeeld in de vorm van gastlessen, zoals door Qpido⁴ over *sexting* en *grooming* en het COC⁵. Ook leren de leerlingen de SENSE.info⁶ site te gebruiken voor betrouwbare informatie en hulp.'

Serieus, luchtig en concreet

Wiesje Moen helpt zo haar leerlingen op weg. Ze stimuleert het vormen van hun eigen mening en leert hen de kunst van het nuanceren, zegt ze. Naast het serieuze praten over toch gevoelige onderwerpen, zijn de lessen ook luchtig en concreet. Met haar nuchtere insteek en aanstekelijke Amsterdamse humor weet ze dit vak laagdrempelig en plezierig te maken. Ze gebruikt in haar lessen filmpjes, bijvoorbeeld over *consent*⁷, en ze ontwikkelde verschillende werkvormen en educatieve materialen om het thema tot leven te brengen bij haar doelgroep (en die ze daarna tot hun schrik toetste bij haar eigen kinderen). In het programma zit een begrippentoets, en er is zelfs een heus condoompracticum in opgenomen, zegt ze, waarin de houdbaarheid, het kwaliteitskeurmerk en ook de wijze

van gebruik worden behandeld. 'En als het gehele programma doorlopen is, wordt tijdens de laatste les het educatieve Seks-Ganzenbord⁸ gespeeld.'

Lang Leve de Liefde Award

Dat de opzet van haar programma goed is en slaagt, wordt bevestigd als ze voor dit programma de *Lang Leve de Liefde Award 2016* wint, een initiatief van Soa Aids Nederland en de Rutgers Stichting, het landelijke kenniscentrum voor seksualiteit.⁹ 'Op het Montessori Lyceum Oostpoort leren jongeren gezonde keuzes te maken in hun seksuele gedrag en respectvol omgaan met verschillen in religie, afkomst, seksuele voorkeur of identiteit', stond in het juryrapport. En: 'Deze school pakt het serieus en professioneel aan, waardoor de kinderen zich veilig voelen.' Wiesje: 'En er is geen reden om aan te nemen dat dat tegenwoordig niet meer het geval zou zijn.'

1. Montessori, Maria, *From Childhood to Adolescence*, p. 60
2. De ISK (Internationale Schakelklas) is voor leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die nog geen of een beetje Nederlands kunnen spreken
3. <https://www.langlevedeliefde.nl>, een lesmethode over liefde, relaties, veilig vrijen en seksualiteit voor het voortgezet onderwijs, van het samenwerkingsverband SOA Aids, Rutgers, Maastricht University en GGD Rotterdam Rijnmond
4. Qpido is een expertisecentrum en kennisbank, en heeft als missie dat kinderen en jongeren veilig seksueel kunnen opgroeien, <https://www.qpido.nl>
5. Het COC (De federatie COC Nederland) is een Nederlandse vereniging die zich inzet voor een diverse en inclusieve samenleving, en zich richt op de belangen van de LHBTI+ gemeenschap, <https://coc.nl>
6. <https://sense.info/nl> van de GGD
7. <https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JGiT8>
8. <https://www.olein.nl/seks-is-meer/>
9. <https://rutgers.nl/>